

Mirko Zupančič

ROMAN O GLEDALIŠČU

(Vasja Predan: **Sled odrskih senc**, gledališki dnevnik 1992–1995. Založba Mihelač, 1995)

»Predsinočnjim sem, nepoboljšljivi 'teatrofil', spet vznemirjen odpotoval v Novo Gorico k Marinkovičevi »*Gloriji*.« Ta stavek je napisal avtor na prvih straneh svoje nove knjige, ki pripoveduje o gledaliških dogodkih in dogodkih v gledališču. Neugnano, intenzivno in neumorno – podobno kot v prejšnjih *devetih* knjigah.

Vasja Predan misli o sebi, da je »teatrofil«. No, jaz mislim, da je Norec, eden tistih, ki so doma v Shakespearovi kovačiji. Zdržati več kot 40 let v tem »poslu«, to res ni mačji kašelj!

Pred desetletji, ko sem bil še mladenič, igralec v komaj ustanovljenem Mestnem gledališču, je Vasja – kajpada tudi mladenič – začel s svojim pisanjem za gledališče. Takrat je bilo novo gledališče še v povojih in na začetku svoje poti. Večina gledaliških kritikov pa je cefrala njegove predstave kot za stavo, z neko naslado čudne sorte. Med drugim je v svojih prvih letih Mestno gledališče uprizorilo tudi ljubeznivo in veselo igro *Srečni dnevi* (C. A. Puget). Uprizoritev je bila odmevna, najbolj po zaslugi režiserja Mirka Mahniča. Vasja Predan je napisal kritiko, toda ni udaril po gledališču, uspeha se je razveselil in dal svoji oceni zgovoren in priznavalen naslov: *Srečni dnevi Mestnega gledališča*. Ta spominski utrinek pove marsikaj! Vasja Predan ni svojega kritiškega pisanja nikoli samozadostno dvigal v nebo in tudi v pričujoči knjigi je zapisal (v zvezi z določeno predstavo): »A kaj, če se motim in je moja želja nasledek presubjektivnega premisleka? Kdo ve.« Toda ne izogiba se odgovornosti presoje, svojo misel napiše jasno in argumentirano. A preden kaj dokončno opredeli, kaj zavrne ali sprejme – trikrat premisli. Niza argumente za in proti. V to delavnico spada tudi temeljita (pred)priloga na delo, ki čaka kritika doma, ko zavesa v gledališču že počiva. (Te nujne skrbnosti nikakor ne pripisujem samo Predanu, sploh ne. Danes spremlja slovensko gledališče kar nekaj uglednih kritikov in teoretikov!) Naravnost ganljivo pa je Vasjevo veselje, ko se odpravlja na pot v gledališče: »Spet sem *vznemirjen* odpotoval...« (v Novo Gorico, Maribor, Celje ...).

Sled odrskih senc je kar zajetna knjiga (374 strani), bere pa se napeto, kot roman. Pred nami se v posameznih zapisih (poglavjih) zvrsti množica predstav, pospremljena s kritikovimi refleksijami, analizami in bogatimi opisi odrskih dogodkov. Vasja Predan si je zelo domiselno izbral obliko dnevnika, saj je s tem dosegel zanimivo in učinkovito posebnost: sprostil je svojo izrazito pripovedno in večkrat že kar pisateljsko nadarjenost, ki jo je prej omejevala stroga shema zgolj strokovnega poročanja. Pustil je spregovoriti tudi svojo intimo in ni ostal brezbrizen do življenja, do vsega, kar od zunaj obdaja gledališče. Vse te doživljaje (učili smo se, da je

gledališče najbolj sredi življenja) zapisuje sproščeno, odkritosrčno, tudi prizadeto, pa zmeraj v skrbno izbranem in izbrušenem jeziku.

Predanov gledališki dnevnik ne prizna šablone, je pa navdihnjen z mnogimi izkušnjami, erudicijo in občutljivostjo. Avtor se zaveda, da je gledališče zelo ranljivo. Zelo ranljivo zato, ker je minljivo. Gledališka predstava bo nekega dne »odigrana«, uprizoritev bo ugasnila, ostal pa bo kritikov zapis, njegova ocena. In morebiti tudi (nepopravljiva!) krivica. Taka možnost pa spet ni poziv h kaki vnaprejšnji in apriorni kritikovi benevolenci, opozarja le na svojevrstno zahtevnost in odgovornost pisanja o dogodkih na gledališkem odru.

V tem kratkem spisu ni mogoče (mislim, da tudi ni potrebno) imenovati vse tekste in uprizoritve, ki jih obravnava knjiga o odrskih Sencah. Treba pa je poudariti vsaj eno, po mojem mnenju njeno bistveno odliko. Avtor nekje v knjigi omenja željo pokojnega gledališkega entuziasta (režiserja, igralca in prvega direktorja Mestnega gledališča) Jožeta Tirana, da naj bi bila kritikova ocena »najveljavnejše vabilo k predstavi«. Ta želja je seveda težko uresničljiva, predvsem pa je odvisna od kakovosti in moči gledališke ponudbe. Toda nekaj drugega je Vasja Predan dosegel na najbolj srečnih straneh svoje knjige (in teh ni malo): Nekatere gledališke uprizoritve so dobesedno objuene in oživljene na papirju. Zrastejo iz črk in besed in stavkov – in ko beremo o njih, se počutimo, kot da bi se zdajle dogajale pred nami. (Spet vem, da sta za takšno »tehniko« pisanja potrebna dva: poleg kritika še gledališka stvaritev, torej ne katerakoli odrska postavitev.) Na primer uprizoritev Cankarjevega teksta *Za narodov blagor* v MGL, v režiji Mileta Koruna. Predanova ocena se je spremenila v bleščeč esej na devetih straneh, ki nam pričara predstavo v celoti, igralce in režiserja. Pa tudi vso današnjost Cankarjeve umetnine. – Drugi tak zgled je nemara Vasjevo doživetje Shakespearovega *Hamleta* v ljubljanski Drami in v režiji Janeza Pipana. Po tem, ko se je spomnil domala vseh Hamletov na Slovenskem in zapisal nekaj zanimivih misli kot prispevek k »hamletologiji«, je nazorno in z vsemi problemi, ki jih v sebi nosi tekst, povedal vse poglobitveno o predstavi. O »današnjem« Hamletu Jerneja Šugmana, o Pipanovi inovacijski režiji, o vsem, kar je ustvarilo »vznemirljiv gledališki večer«. – Pa še to: S kolikšno ustvarjalno energijo je kar v štirih dnevniških poglavjih »rekonstruiral« gotovo mogočno Pandurjevo teatralizacijo Danteja v Mariboru. (Še bi lahko našteval take in podobne primere, izbral sem pač tri, ki se mi kažejo dovolj raznoliko.)

Dobro vem, da gledališkega igralca – ustvarjalca najbolj razjezi, če ga kritik odpravi, pa naj bo njegovo mnenje priznavalno ali odklonilno, z nekaj frazami o »s tankočutnem razumevanju lika« in podobno. Predan se tudi takšnim vzorcem izogne, kjer se le da. Raje se posveti enemu, dvema, trem ... likom, odvisno od pomena vloge in teže igralčeve stvaritve. Za ta primer sem si izbral Predanovo razumevanje znamenitega Falstaffa in kreacije Poldeta Bibiča v Drami (Shakespeare, Henrik IV.). Predstave (žal) nisem videl, toda pri branju mi je bilo jasno, za kaj gre in v čem je pomen Bibičevega Falstaffa. Zdaj ni več zgolj »ljudski« in proustdušni, bolj ali manj posrečeni debeluh, ki simpatično pretirava v jedaci in pijači. Bibič je Falstaffa gradil še s potezami, ki jih razodeva v obeh delih Henrika IV. in so, to trdim, bolj shakespeare. Falstaffa napolnjujeta tudi ironija in sarkazem, on je »antikralj«, je obrnjena podoba vladarja, dvora in oblasti (ki je večno enaka). Shakespearov Falstaff sploh ni tako pozitiven in »ljudski« junak, kot ga prikazuje gledališka tradicija. Predan je opazil in nazorno opisal (ne samo omenil) drugačnost Bibičevega Falstaffa in dvakrat mi je žal, da ga nisem videl in poslušal.

Lepa knjiga. Jože Tiran bi je bil vesel, saj je napisana s tisto očarljivo zaverovanostjo v gledališče, ki je najveljavnejše vabilo k gledališkim predstavam.